

Gyvosios istorijos šventės: problemos ir perspektyvos

Virginija ŠIUKŠČIENĖ

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje išpopuliarėjo moderniosios muziejinkystės kryptis – gyvoji istorija (*living history*) – eksperimentu ar perimta patirtimi pagrįstas atitinkamo laikmečio gyvenimo būdo atkūrimas su edukaciniais elementais. Atkūrimas leidžia vaizdžiausiai perteikti istorijos proceso dalyvių materialųjį pasaulį ir dvasinį gyvenimą. Gyvosios istorijos idėja yra įdomi, patraukli ir dėl to pasiekia kur kas daugiau, nei statiška muziejaus ekspozicija, pasakojimas, vadovėlis ar net filmas. Persikėlimo į kitą epochą pojūčiui sukurti būtina tam tikra aplinka. Tam padeda muziejinės erdvės ir rengiamos gyvosios istorijos šventės. Šventės lankytojas įtraukiamas į veiksmą ir per dalyvavimą, atrakciją ir emocijas pasiekiamas pažintinis šventės tikslas.

► Gyvosios istorijos šventės išplečia edukacinės veiklos galimybes, nes:

1. šventėje dalyvauja visų amžiaus grupių lankytojai;
2. šventėje veiklos randa visų socialinių sluoksnių atstovai – net ir nesilankantieji muziejuose.

► Gyvosios istorijos idėja į Lietuvą atėjo kartu su nepriklausomybe ir išsiplėtusiomis bendravimo su pasauliu galimybėmis. Pirmieji ją atrado archeologai-eksperimentatoriai, pavieniui ir grupėmis keliavę po įvairias šalis ir atradę Lietuvoje dar mažai žinotą ir neeksploatuotą muziejinės veiklos sritį. Vis dėlto gyvosios istorijos šaknų Lietuvoje reikėtų ieškoti giliame sovietmetyje, kai pusiau legaliai buvo švenčiamos Rasos, Užgavėnės, kitos kalendorinės šventės, šeimoje ar siaurame bičiulių rate – šv. Kalėdos ir šv. Velykos. Gyvosios istorijos šventės, kaip muziejinės edukacinės veiklos forma, Lietuvoje išplito paskutinįjį XX a. dešimtmetį. 1998 m. būrys Lietuvos archeologų-eksperimentatorių ir muziejinkų kaip svečiai pabuvojo Biskupino archeologijos festivalyje Lenkijoje. Jie ir pradėjo organizuoti gyvosios istorijos šventes Lietuvoje ir tapo eksperimentinės archeologijos klubo „Pajauta“ pagrindu.

► Tokios šventės Lietuvoje rengiamos jau dešimtmetį. Per tą laiką įgyta įvairios patirties ir patys muziejinkai pajautė poreikį apibendrinti patirtį ir diskutuoti apie švenčių perspektyvas. Iniciatyvos ėmėsi Šiaulių muziejinkai.

► Šiaulių „Aušros“ muziejus, vykdydamas projektą „Senųjų amatų dienos prie Žaliūkių vėjo malūno“, ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija 2007 m. spalio 9 d. Šiauliuose surengė

Lietuvos liaudies buities muziejaus šventė „Amatų dienos“

History Alive festivals: problems and perspectives

Virginija ŠIUKŠČIENĖ

History Alive, a trend of modern museology, a reconstruction of life of a certain historical period based on experiments or acquired experience has become popular in Lithuania during the last decade. The idea of History Alive is entertaining, attractive, therefore, more effective than a static museum exposition, reporting, textbook or even a film. The author of the article presents early sources of History Alive traditions in Lithuania, the foundation of the first Archeology Alive club “Pajauta” in Lithuania.

The Šiauliai „Aušros“ museum implementing the project “Old Crafts Days by the Žaliūakai Wind Mill” held a discussion “History Alive festivals: problems and perspectives” on the 9th of October, 2007. The article presents concepts of all Lithuanian History Alive projects, and talks about the further development perspectives formulated in the discussion. The resolution adopted by the participants of the seminar including suggestions for the organization of the History Alive events is presented in the article.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus „Senujų amatų dienos“

seminarą apskritojo stalo diskusiją „Gyvosios istorijos šventės: problemos ir perspektyvos“. Seminare dalyvavo atstovai iš 21 Lietuvos muziejaus (žinant, kad šventės organizuoja ne visi muziejai, tai yra nemažai), Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriaus vedėja Irena Seliukaitė, Informacinės visuomenės plėtros skyriaus vyr. specialistas Romanas Senapėdis, Lietuvos muziejų asociacijos, Šiaulių rajono savivaldybės kultūros skyriaus, Klaipėdos kolegijos Kultūrinės veiklos vadybos katedros darbuotojai, iš viso – 85 dalyviai.

► Seminaro tikslas – apibendrinti, įvertinti Lietuvoje vykstančių gyvosios istorijos švenčių patirtį, analizuoti problemas ir numatyti perspektyvas.

► Seminaro dalyviams buvo pasiūlyta diskutuoti šiomis temomis:

- švenčių idėjų tradiciškumo, novatoriškumo ir originalumo santykis;
- švenčių organizavimo formų ir būdų įvairovė;
- šventės vadyba;
- kultūrinės šventės vertės ir komercijos santykis;
- švenčių perspektyvos.

► Seminare kalbėjo didžiausią tokių švenčių patirtį turinčių muziejų – Lietuvos liaudies buities, Trakų istorijos, Šiaulių „Aušros“, Klaipėdos jūrų muziejų atstovai, eksperimentinės archeologijos klubo „Pajauta“ nariai.

► Lietuvos liaudies buities muziejuje jau nuo 1991 m. kasmet rugsėjį vyksta Amatų dienos. Data pasirinkta neatsitiktinai – nuo seno lietuviai iki Mykolinių (rugsėjo 29 d.) baigdavo bulviakasį, kitus žemės ūkio darbus, galėjo vykti į turgų, kur parduodavo derlių ir pirkdavo reikalingas prekes. Muziejaus miestelyje meistrai amatininkai ir muziejaus darbuotojai rodo XIX a. pab.–XX a. pr. amatus, kaimo žmonių darbus ir verslus. Aikštėje sukuriamas turgaus, mugės įspūdis. Stengiamasi, kad šventė vyktų nedidelėje teritorijoje, nes muziejaus plotas didelis ir šventės išskaidymas nepasiteisina. Renginys pajairinamas muzikiniais intarpais, kursais, žaidimais, taip lankytoją įtraukiant į šventę.

► Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija nuo 1999 m. rengia tarptautinį eksperimentinės archeologijos festivalį „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Festivalis skiriamas Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienai ir vyksta 3 dienas. Jame dalyvauja eksperimentinės archeologijos meistrai, viduramžių karybos klubai iš Lenkijos, Baltarusijos, Estijos, Latvijos, Vokietijos, Prancūzijos, Švedijos. Festivalyje

rodomi proistorės ir ankstyvųjų viduramžių amatai, gyvenimo būdas, karyba, koncertuoja archainės muzikos kolektyvai. Dalyvių būna apie 300, iš jų apie 100 – iš užsienio. Festivalis kasmet sulaukia 15–20 tūkst. lankytojų. Tai didžiausia gyvosios istorijos šventė Lietuvoje.

► Tais pačiais 1999 m. Trakų istorijos muziejuje pradėtos rengti Viduramžių šventės. Šią šventę įkvėpė Lenkijoje vykęs istorijos ir archeologijos festivalis „Medievalia“. Pirmosios šventės vyko liepos pradžioje ir buvo skirtos Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienai. Kadangi Kernavės ir Trakų švenčių laikas sutapo, Viduramžių šventę nutarta perkelti į trečiąjį birželio savaitgalį. Šventės koncepcija – viduramžių gyvenimo būdo, karybos, kultūros atkūrimas. Šventėje dalyvauja karybos klubai iš Lenkijos, Baltarusijos ir kitų šalių, įvairūs senosios muzikos kolektyvai. Trakų istorijos muziejus šiomis šventėmis populiarina mažiau nei salos pilis žinomą pusiasalio pilį ir jos teritoriją pritaiko naujai muziejinei veiklai. Viduramžių šventė įtraukta į 2009 m. projekto „Vilnius – Europos kultūros sostinė“ programą.

► 1999 m. Šiaulių „Aušros“ muziejuje pradėtos rengti gyvosios istorijos šventės „Senujų amatų dienos“ prie Žaliūkių vėjo malūno. Pirmosios šventės buvo skirtos prostorei, vėliau priartėta prie XX a. ir apsiesta ties tarpukariu. Šį pasirinkimą lėmė pati Žaliūkių vėjo malūno aplinka, visoje Lietuvoje gerai žinomas „Aušros“ muziejaus Etnografijos skyrius, kaupiantis eksponatus ir aprašomąją medžiagą apie Šiaurės Lietuvos tradicinius amatus, Šiaulių tarpukario kultūrinio gyvenimo tradicijas. Šventė vyksta kasmet gegužės viduryje 2 dienas, penktadienį ir šeštadienį. Penktadienis skiriamas moksleiviams – mokyklos šventę išnaudoja mokyimo procesui, o šeštadienis – šeimoms. Sulaukiama iki 5 000 lankytojų. Šventė tapo populiari ir žinoma Šiaurės Lietuvoje.

► Be šių didžiųjų, panašias, tik mažesnes šventes organizuoja ir kiti Lietuvos muziejai: Klaipėdos jūrų, Alytaus, Panevėžio krašto tyros, Biržų muziejus „Sėla“ ir kiti.

► Seminaro dalyviai apibendrinę švenčių patirtį, įvardijo problemas, išskyrė priežastis, skatinančias muziejus rengti gyvosios istorijos šventes:

1. Muziejaus įvaizdžio stiprinimas, naujų veiklos erdvių suvokimas.
2. Edukacija, atrakcija – patraukli muziejinės veiklos forma.
3. Komercija – muziejai užsidirba papildomų lėšų veiklai.

ŠVENČIŲ ORGANIZAVIMO PROBLEMS

1. Švenčių gausa. Jos tiesiog tiražuojamos, taip nukenčia kokybė, nepasiekiamas norimas rezultatas.

2. Švenčių koncepcijų eklektiškumas (tik didieji švenčių organizatoriai jau išgrynino švenčių koncepcijas, bet rengiamos ir tokios šventės, kurios mažai skiriasi nuo tautodailės mugių).

3. Švenčių komercializacija – edukaciniai šventės tikslai nebėra svarbiausi, aktualiausias tampa produkto pardavimas.

4. Neaiški Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuomonė, išreiškiama finansavimu.

5. Šiandieninės populiariosios kultūros dvasia šventėse – rėmėjų reklamos, populiariosios muzikos atlikėjų koncertai ir dartinės buities atspindžiai senovės rekonstrukcijose ir kt.

6. Amatų tęstinumo problema. Amatai, dar neseniai buvę mūsų kaimų ir miestelių kasdienybė, greitai bus atkurti, kaip ir prieš tūkstantmečius klestėjęs gyvenimo būdas, nes nebėra amatų perteikėjų.

SEMINARO DALYVIŲ SIŪLYMAI

1. Būtina siekti geriausio santykio tarp šventės edukacinio, kultūrinio-šviečiamojo ir komercinio aspektų.
2. Agresyvią švenčių komerciją pakeisti mainais, vykdyti aukcionus, įvesti švenčių valiutą.
3. Vykdyti švenčių kokybės vertinimus vadybos požiūriu – plauti anketas lankytojams ir apibendrinti informaciją. Apklausas atliko Šiaulių „Aušros“ muziejus, Kernavės kultūrinio rezervato direkcija, Lietuvos liaudies buities muziejus.
4. Švenčių suteikiamas edukacinės veiklos galimybes išnaudoti muziejaus lankytojams ugdyti, pradėdant nuo mažiausių švenčių dalyvių. Ieškoti sprendimo su Švietimo ministerija mokinio krepšelio lėšoms panaudoti.
5. Skatinti entuziastus įvaldyti senuosius amatus, kad atsirastų naujų „Pajautos“ klubo narių.
6. Suderinti švenčių grafiką ir tematiką – nuo proistorės Kernavėje liepos pradžioje, vėliau – Viduramžių šventės Trakuose ir iki XX a. amatų rekonstrukcijų Rumšiškėse rugsėjį.
7. Siūlyti turizmo agentūroms gyvosios istorijos šventes įtraukti į kelionių po Lietuvą maršrutus.

GYVOSIOS ISTORIJS ŠVENČIŲ PERSPEKTYVOS

1. Perspektyvios yra stacionarią aplinką turinčios šventės: Kernavė (ypač tam padės planuojamas įkurti proistorės skansenas), Rumšiškės, Žaliūkių vėjo malūno Šiauliuose aplinka. Galima išnaudoti ir kitas jau sukurtas aplinkas, pavyzdžiui, Daugyvenės muziejaus-draustinio Radviliškio rajone ir kitas, tačiau nereikia skatinti nemotyvuoto naujų panašaus pobūdžio švenčių atsiradimo, nes dėl to nukentė šventės idėja, nepasiekiamas norimas rezultatas.
2. Švenčių specializacija ir vietos identiteto paieškos – tik tuo pagrįstos šventės bus įdomios ir patrauklios (pavyzdžiui, Nidai reikia jūrinių amatų rekonstrukcijų, o ne riterių turnyrų ir t. t.).

SEMINARO DALYVIAI PRIĖMĖ REZOLIUCIJĄ SU PASIŪLYMAIS DĖL GYVOSIOS ISTORIJS ŠVENČIŲ

1. Pripažinti prioritetinėmis 6–8 jau vykstančias Lietuvoje gyvosios istorijos šventes, turinčias didžiausią įdirbį, išskirtinumą, savo tema ir turiniu atspindinčias pagrindinius Lietuvos istorijos etapus, regiono ypatybes, tradicijas, vykstančias skirtinguose regionuose nuo gegužės iki spalio mėn., skirtingu laiku ir nedubliuojančias viena kitos. Prioritetinėms šventėms skirti pakankamą finansavimą 1–3 metams.
2. Rekomenduojama prioritetinėmis gyvosios istorijos šventėmis Lietuvoje pripažinti Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos rengiamą tarptautinį eksperimentinės archeologijos festivalį „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“, Trakų istorijos muziejaus „Viduramžių šventę“, Lietuvos liaudies buities muziejaus šventę „Amatų dienos“, Šiaulių „Aušros“ muziejaus šventę „Senųjų amatų dienos“, Alytaus kraštotyros muziejaus „Amatų šventę“ ir jungtinę Klaipėdos jūrų muziejaus ir Nidos muziejaus šventę, skirtą pajūrio paveldui (jei tokia būtų sukurta). ■

Skaitmeninė Panevėžio istorijos biblioteka

Arūnas ASTRAMSKAS

Daugelis regioninių Lietuvos muziejų yra ir savo krašto praeities tyrimo organizatoriai, tyrėjai ar bent jau istorinių žinių skleidėjai. Panevėžio kraštotyros muziejus taip pat stengiasi neapleisti šios veiklos, nors norėtų tam skirti daugiau dėmesio. Pagrindinė dabartinių muziejaus istorinių tyrimų priemonė – nuosekliai nuo 1997 m. rengiamos konferencijos „Iš Panevėžio praeities“.

Per pusantro šimto metų nuo pirmojo Panevėžio istorijai skirtos teksto pasirodė šimtai įvairiausių straipsnių, pranešimų, publikacijų, atsiminimų. Jie išblaškyti po įvairius leidinius, dalis sunkiai prieinama dėl retumo, mažų tiražų, daugelis svarbių šaltinių yra visai nepaskelbta. Dėl to kilo mintis svarbiausius tyrinėjimus ir šaltinius sutelkti vienoje vietoje ir pagerinti prieigą prie jų. Tam pasirinkta skaitmeninės bibliotekos forma – nebrangi, lengvai prieinama skaitytojui, ją galima plėsti ir pildyti.

► Pirmieji bandymai atlikti 2003 m., kai muziejaus svetainėje atsirado miesto jubiliejui skirtas skirsnis ir stambus poskyris „Tyrinėjimai“ su istoriniais straipsniais. Vėliau ši veikla buvo sustabdyta dėl tuometinės muziejaus svetainės techninių galimybių.

► Skaitmeninės bibliotekos kūrimas buvo atnaujintas 2007 m., iš Kultūros ministerijos Regionų kultūros fondo gavus nedidelį finansavimą. Buvo sudaryta savanoriška, labai darbšti ir geranoriška bibliotekos taryba, kurią sudarė muziejininkai, bibliotekinininkai, panašių projektų patirties turintys žmonės. Taryba nustatė bibliotekos struktūrą, leidinio plėtros kryptis, prioritetus ir konkretų dviejų skirsnių turinį.

► Pagrindinis 2007 m. tikslas buvo atidaryti biblioteką ir pradėti komplektuoti du skirsnius – „Krašto istorija“ ir „Šaltiniai“. Šiuo metu „Krašto istorijoje“ yra apie du trečdaliai straipsnių, kurie pagal sumanymą turi sudaryti skyriaus pagrindą. Vėliau skirsnis turėtų būti siek tiek papildytas. Daugelį istorinių straipsnių sudaro muziejaus konferencijose skaityti pranešimai ir darbai iš įvairių istorinių leidinių. Bus skelbiami ir neišspausdinti darbai, tačiau bus atrinkti tik patys vertingiausi, nes muziejaus redagavimo ir maketavimo galimybės yra labai ribotos. Skyrius „Šaltiniai“ dar